

De namen
blijven
genoemd

Struikelstenen
in Assen

BRINK, 1907

Inhoud

Summary	08
Woord vooraf Marjory Visser-Honijk	09
Tien jaar struikelstenen in Assen Marjory Visser-Honijk	10
De Joden in Assen Michiel Gerding	26
Stil Sjouke B. Dekker (gedicht)	33
Toelichting bij de leggingen	35
Centrum Zuid	36
Centrum Noord	42
Oud-Zuid	52
Oranjebuurt	60
Assen-Oost	70
Javastraat	76
Kanaal- en Vaartbuurt	86
Verzet	94
Stenen voor verzetsstrijders Michiel Gerding	96
Groningerstraat e.o.	116
Stationsstraat e.o.	126
Rolderstraat	134
Bijlage:	
Namen van personen en instanties die het werk van de Stichting Struikelstenen Assen hebben gesteund	144
Namenregister	146
M.E. de Zaaijer	154
Colofon	156

The names remain – Stumbling Stones in Assen

In 2020, Assen is a midsized town of about 70.000 inhabitants. Eighty years earlier at the start of the Second World War it was about 20.000, of which c. 400 were Jews. In the night of October the 2nd 1942 the Jewish population was assembled at a town square and transported to the transit camp Westerbork. From there, in the days and weeks that followed, they were sent straight to Auschwitz and other extermination camps. Only a handful survived.

Since 2012, a committee of citizens from Assen took up the task of commemorating the victims by placing “Stumbling Stones” in the pavement, for Jews and for members of the Dutch resistance. Stumbling stones, in Dutch *Struikelstenen*, are a concept of the German artist from Cologne Gunter Demnig. *Stolpersteine* as they are called in German, are small brass plaques of 10 by 10 cm, engraved with the bare facts of the man, woman or child concerned: name, date of birth, date and place of death. They are placed in the sidewalk at their last known address.

This book documents the activities of the *Stichting Struikelstenen Assen* over the past ten years. The main part of the publication consists of maps indicating the places where stones are to be found, and of corresponding details of the victims and their last known addresses.

The unveiling of the stones, as is shown in pictures throughout this book, took place in ceremonies where as many relatives of the victims as could be traced, were invited to attend. For all concerned an emotional event, as if they were standing at the grave of an ancestor for the first time.

They were asked to give a eulogy of the victim. A selection of those can be found in this book.

In addition, the book contains short essays on Jewish life in Assen before the war, on the activities of the resistance and on the history of the *Stichting Struikelstenen*. On the website www.struikelstenen-assen.nl films of the various ceremonies can be viewed.

Woord vooraf

Tien jaar struikelstenen in Assen. Dat zijn bij elkaar 420 gelegde stenen, voornamelijk in het centrum van Assen. Kleine stenen van tien bij tien centimeter, met in het messing plaatje de gegevens van het oorlogsslachtoffer. Er liggen niet alleen stenen voor de Joodse slachtoffers maar ook voor de verzetsstrijders.

Struikelstenen zijn stenen waar voorbijgangers niet letterlijk over struikelen, maar die in het voorbijgaan opvallen en de wandelaar doen stilstaan. Het stilstaan doet beter kijken en het beter kijken doet beter lezen welke tekst op het kleine monumentje staat.

In dit boek zijn plattegronden opgenomen waarop te zien is waar de stenen liggen en voor wie ze zijn. Oud en nieuw Assen is daarbij vastgelegd. Herman de Koning heeft voor ons kaarten vervaardigd waarop de huidige situatie is weergegeven. Voor het gebied van de Rolderstraat is ook een kaart opgenomen van de situatie rond 1950, toen er nog weinig veranderd was ten opzichte van de situatie in 1942.

De betekenis en de emoties die het leggen van de stenen bij nabestaanden hebben opgeroepen worden ontsloten met dit boek. Sommige nabestaanden stonden dicht bij hun overleden familielid, anderen wat verderaf, maar allen waren zeer betrokken bij het lief en leed van hun familie.

Voor de Joodse nabestaanden was de impact groot, soms te groot. Niet iedereen kon de emotionele belasting van de confrontatie met het verleden van hun familie aan. Maar zij stuurden wel foto's om de namen een gezicht te geven. De foto's laten zien dat de slachtoffers vol vertrouwen en in de kracht van hun leven waren. Enkele van die foto's zijn in het boek opgenomen, met de door nabestaanden geschreven herinneringen, de in memoriams. Daarnaast is er een persoonlijke herinnering van een overlevende, die wist te ontsnappen uit het concentratiekamp Bergen-Belsen.

Dit boek verbindt niet alleen de struikelsteen met het persoonlijke, maar geeft tevens de gelegenheid tot een reis terug in de tijd. Naar een Joods Assen voordat het noodlot zich voltrok, een harmonieuze samenleving waarin mensen respect hadden voor elkaar.

Voor de verzetsstrijders is een apart hoofdstuk ingericht met naast hun namen de beschrijving van de activiteiten in hun verzet tegen de bezetter. Zichtbaar wordt welke onderlinge verbanden er bestonden en welke wreedheden de nazi's begingen tot vlak voor de bevrijding.

Ik dank allen die zich de afgelopen tien jaren hebben ingezet om het doel van de stichting te bereiken.

Ik hoop dat we met z'n allen nog lang blijven struikelen in Assen.

Marjory Visser-Honijk, voorzitter